

۱۵۴۵۳۰۳

بنام خداوند جان و خرد

تکالیف ادراکی - حرکتی برین تقویت حافظه کاری کودکان کم توان ذهنی

میرحاجان

فرتنه نژدی تراژکی

کارشناس ارشد رفتار حرکتی

دکتر زمره اسلان

عضو هیات علمی دانشگاه علامه طباطبائی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹	پیشگفتار
۱۳	فصل اول: تعاریف کم‌توان ذهنی و علل معلولیت ذهنی
۱۴	مقدمه
۱۶	عقب‌ماندگی ذهنی
۱۸	درجه‌بندی معلولیت ذهنی
۱۸	عقب‌ماندگی ذهنی خفیف
۱۹	عقب‌ماندگی ذهنی متوسط
۲۰	عقب‌مانده ذهنی شدید
۲۰	معلولیت (عقب‌مانده) ذهنی عمیق
۲۰	ویژگی‌های جسمی افراد با عقب‌ماندگی ذهنی متوسط تا عمیق
۲۱	ویژگی‌های شخصی و اجتماعی
۲۲	خصوصیات روانی عقب‌مانده‌ها ذهنی
۲۳	نمرات هوشی طبقه‌های بندی عقب‌ماندگی ذهنی
۲۳	پیشرفت علوم پزشکی
۲۵	پیشگیری و درمان معلولیت ذهنی
۲۵	توصیه‌هایی جهت پیشگیری از معلولیت‌های ذهنی
۲۷	علائم مشکوک به عقب‌ماندگی ذهنی که در بدو تولد جلب توجه می‌کند
۲۷	ویژگی‌های رشدی کودکان عقب‌مانده ذهنی آموزش پذیر و تربیت پذیر
۲۷	علل معلولیت ذهنی
۲۸	عوامل بیولوژیک
۲۹	عوامل متابولیک
۲۹	علت‌ها جنینی
۲۹	علل اختلالات بعد از تولد
۳۱	فصل دوم: حرکت و ادراک
۳۲	حرکت
۳۳	سرعت حرکت
۳۳	حرکت‌های همزمان متقارن
۳۳	حرکت‌های ناهم زمان متقارن
۳۳	طبقه‌بندی مهارت‌های حرکتی
۳۴	طرح‌های تک‌بعدی

۳۵	الگوهای دوبعدی
۳۶	حرکات درشت
۳۶	حرکات ظریف
۳۷	ادراک
۳۸	ادراک فعال
۳۸	ادراک بصری
۳۹	ادراک شکل و زمینه
۴۰	ادراک عمق
۴۰	دیدگاه ادراک - عمل
۴۱	تعريف ثبات ادراکی
۴۱	خطای ادراکی
۴۱	ثبات ادراک و خطای ادراکی
۴۳	فصل سوم: ادراک - حرکتی
۴۴	ادراک - حرکتی چیست؟
۴۵	مؤلفه‌های ادراکی حرکتی
۴۸	نظریه ادراکی - حرکتی کیارت
۴۹	نقص کارکردهای احتمالی ادراکی - حرکتی
۵۰	تشخیص
۵۳	فصل چهارم: هماهنگی و تعادل
۵۴	هماهنگی
۵۴	هماهنگی دستی پویا
۵۵	هماهنگی چشم و دست
۵۵	هماهنگی چشم و پا
۵۵	هماهنگی حرکتی ظریف
۵۶	همکاری ساده
۵۷	همکاری متقابل دوطرفه
۵۷	الگوهای متوالی (زنجیره‌ای)
۵۸	تعادل
۵۹	اختلالات تعادلی
۶۳	فصل پنجم: فیزیولوژی ساختارها و کارکردهای اصلی مغز
۶۴	فیزیولوژی ساختارها و کارکردهای اصلی مغز
۶۹	قشر حرکتی

۷۱	قشر پیش پیشانی
۷۶	تشکیلات شبکه‌ای
۷۶	قشر حسی اولیه
۷۷	مخچه
۷۷	تقسیم‌بندی تکاملی مخچه
۷۸	قشر ارتباطی حسی حرکتی
۷۸	قشر ارتباطی آهیانه ای عقبی
۸۰	منطقه پیش حرکتی یا (منطقه حرکتی ثانویه)
۸۰	منطقه حرکتی کامل
۸۱	فصل ششم: حفظ هوش
۸۲	حافظه
۸۵	هوش
۸۶	شناسایی وضع هوشی در دوران نوزادی و کودکی
۸۹	فصل هفتم: دستورالعمل اجرای تکالیف ادراکی - حرکتی و حافظه کاری
۹۰	دستورالعمل اجرای تکالیف ادراکی - حسی (پیوست الف)
۱۰۹	فصل هشتم: پژوهش‌های انجام‌شده پیرامون ادراکی - حرکتی و کارکردهای اجرایی
۱۱۰	مروری بر پیشینه پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه ادراکی - حرکتی و کارکردهای اجرایی
۱۱۵	جمع‌بندی تحقیقات
۱۱۶	بحث و بررسی
۱۲۱	منابع
۱۲۷	پیوستها

پیشگفتار

یکی از مهم‌ترین مسائل و بهترین روش‌های سرمایه‌گذاری برای آینده‌ی جامعه توجه به دانش‌آموزان ابتدایی می‌باشد و در این میان درصدهی از این کودکان عقب‌مانده ذهنی هستند. از آنجایی که زندگی در دنیای فردا به انسان‌هایی با توانایی ادراکی و حرکتی بالاتر نیاز دارد؛ تربیت و آموزش چنین نسلی بر عهده‌ی سیستم تعلیم و تربیت جامعه است. برنامه ریزان درسی تحقق این هدف را در درس و ساعت تربیت‌بدنی گنجانده‌اند. به دلیل ارتباط زیاد بین فرد و محیط، خصوصیات فرد، به اشیاء معنا می‌دهد؛ به عبارت دیگر، افراد، ویژگی‌های محیط را در ارتباط با خود می‌سنجند. به عنوان مثال، برای بالا رفتن از یک سری پله، فرد به ادراک ارتفاع پله‌ها پرداخته و با توجه به اندازه‌ی بدن خود، شیوه‌ی بالا رفتن از آن را انتخاب می‌کند. توانایی‌های ادراکی - حرکتی و رشد بهنجار آن‌ها با نسبت‌های متفاوت تحت تأثیر وراثت و محیط هستند. یکی از عوامل محیطی مهم در رشد این توانایی، فراهم بودن فرصت‌های یادگیری و محیط‌های فعال برای کسب تجربیات ادراکی و حرکتی در دوره‌های حساس رشدی، به ویژه دوران کودکی است. کودکان برای یادگیری بیشتر و به منظور رشد بهتر باید تجارب حرکتی زیادی را کسب نمایند. هر چه تجارب یادگیری ادراکی و حرکتی کودک بیشتر باشد، کودک فرصت بیشتری برای «طیاء ادراکی - حرکتی» و توسعه انعطاف و انطباق پاسخ با شرایط حرکتی مختلف در اختیار خواهد داشت. از این رو آموزش و حمایت از کودکان دبستانی با عقب‌ماندگی ذهنی برافزایش استقلال از سایرین و به طور همزمان آموزش سازگاری با محیط، تأکید می‌کند؛ بنابراین، آموزش باید بر آن دسته از مهارت‌هایی تمرکز کند که تعامل کودک با سایرین را تسهیل کرده و بر استقلال در اجتماع افشاری می‌کند. وقتی هماهنگی ادراک‌های مختلف با رفتارهای حرکتی مطرح می‌شود، از گزینش نقش مهمی ایفا می‌کند. شواهد مبتنی بر این واقعیت، از مطالعاتی بدست می‌آید که در آن به آزمودنی‌ها محرک‌های عادی ارائه می‌شود، اما اجازه داده نمی‌شود که آن‌ها به محرک‌ها، پاسخ عادی بدهند. تحت چنین شرایطی، هماهنگی بین ادراک و حرکت، رشد و توسعه نمی‌یابد. نظریه‌های جدید معلولیت ذهنی در مورد تشخیص و تمرکز روی محدودیت‌ها، نقص‌ها، و ناتوانی‌های فرد، به جای آنکه رویکرد منفی پیش بگیرند، به عواملی اهمیت می‌دهند که عملکرد ذهنی و سازگاران را تسهیل می‌کنند. یکی از قدیمی‌ترین بحث‌ها درباره‌ی ادراک این است که آیا توانایی ادراک آموخته می‌شود یا فطری است (همان بحث آشنای طبیعت - تربیت). روان‌شناسان امروزی، دیگر این موضوع را به صورت «این یا آن» در نظر نمی‌گیرند.

هیچ کس تردید ندارد که هم ژن‌ها و هم یادگیری، بر ادراک تأثیر می‌گذارند. در حقیقت، ابتدایی‌ترین پاسخ‌های رفتاری کودک از نوع حرکتی یا عضلانی است. کودک با این رفتارها حرکتی به درک خود و دنیای اطراف خود ناآشنا می‌شود، و این تجارب حرکتی زیربنای آگاهی‌ها و یادگیری‌های او را فراهم می‌آورد. در دوران کودکی آمیختگی و پیوستگی فعالیت‌های حرکتی و ذهنی بسیار بالاست. همچنین می‌توان تا حدود زیادی ریشه‌ی رفتارهای ذهنی تکامل یافته‌تر را نیز در یادگیری‌های حرکتی جستجو کرد. از آنجا که حرکت حاصل تعامل فرایندهای چندگانه‌ای مانند آن‌هایی که مربوط به احساس، ادراک، شناخت و عمل یا سیستم‌های حرکتی است، آسیب هر یک از سیستم‌ها منجر به اختلالاتی خواهد شد که نحوه حرکت عملکردی را محدود می‌کند.

کپارت به عنوان یک روان‌شناس بالینی پیشنهاد کرد که رشد ادراک و شناخت دارای پایگاه حرکتی است. به طوری که کودک باید برای رسیدن به رشد کامل ذهنی (هوشی) به مرحله «تعمیم» حرکتی رسیده باشد. بحث در این زمینه با روشن کردن ابهامات موجود کمک شایانی به مربیان پیش‌دبستانی برای رشد توانایی‌های ادراکی - حرکتی کودکان عقب‌مانده ذهنی خواهد داشت؛ و با الگو برداری از مهارت‌های عملی و مشارکت فعال می‌توانند باعث یادگیری بهتر شوند و برای تعامل اجتماعی نیز به دست‌های فراهم کنند. آموزش دقیق مهارت‌های عمومی، همراه با حمایت‌ها و کمک‌های تحصیلی در آموزش دانش‌آموزان عقب‌ماندگی ذهنی مؤثر است و به گذر موفقیت‌آمیز آن‌ها از کودکی به بزرگسالی کمک می‌کند.

تا قبل جنگ جهانی دوم کثرت عقب‌مانده ذهنی پندار محسوس نبود، چون اکثر آن‌ها در خانواده‌هایی زندگی می‌کردند و توسط والدین نگهداری می‌شدند. در روز اولین جنگ جهانی (بین‌المللی) باعث ازهم‌گسستگی‌های خانوادگی، محرومیت‌های اجتماعی، اقتصادی و از بین رفتن معتقدات همگانی شد و در نتیجه خانواده‌ها قادر نبودند که احتیاجات خود را رفع کنند تا چه رسد به کودکان عقب‌افتاده و اجباراً آن‌ها را در خیابان‌ها رها کرده و یا به حال خود گذاشتند. همان‌گونه که می‌دانید یکی از ویژگی‌های عمده‌ی دانش‌آموزان عقب‌مانده‌ی ذهنی آموزش‌پذیر، کند بودن آنان در فراگیری مطالب نسبت به همسالان عادی است. همچنین ناتوانی آنان در درک مطالب و افکار انتزاعی سبب ناتوانی‌شان در یادگیری امور به‌طور اتفاقی می‌باشد و لذا یادگیری‌های خودبه‌خود آنان با مشکل مواجه است. به سخن دیگر، بسیاری اطلاعات و مهارت‌های کودکان طبیعی که معمولاً بدون معلم و آموزش خاص، حاصل

می‌آید، یادگیری کودکان عقب‌مانده‌ی ذهنی از آن‌ها مستلزم معلم و برنامه‌های آموزشی هدف‌دار است. در جریان یادگیری، مطالب باید در گام‌های پیاپی برنامه‌ریزی شود و به طریقی ارائه گردد که کودک بتواند متناسب با رشد خویش، آن‌ها را فراگیرد. رسیدگی و مراقبت از کودک معلول، مسؤولیت مشترک و مستمر جامعه و والدین است؛ بنابراین، فراهم آوردن آگاهی‌های لازم در خصوص تسهیلات موجود در جامعه برای این‌گونه کودکان می‌تواند مسیر ناهموار و مشکلاتی را که آنان ناگزیر از مواجهه با آنان هستند تا اندازه‌ای آسان کند.

در فصل نخست، به طور مفصل کودکان کم توان ذهنی، علل معلولیت کودکان کم توان ذهنی و طبقه‌بندی آنها مورد بررسی قرار گرفته است.

در فصل دوم، اهمیت و اهداف حرکت و ادراک تشریح شده است.

در فصل سوم، به طور مفصل تعاریف ادراکی - حرکتی مورد بررسی قرار گرفته است.

در فصل چهارم، به تعادل جسمانی و در فصل پنجم به فیزیولوژی ساختارها و کارکردهای اصلی مغز پرداخته شده است.

در فصل ششم، به حافظه، هوش و ظرفیت هفتم به دستورالعمل اجرای تکالیف ادراکی - حرکتی و حافظه کاری مورد بررسی قرار گرفته است. و در فصل هشتم، به بررسی پیشینه مطالعاتی پرداخته شده است.

امید است با توجه به تنوع مشکلات کودکان عقب‌مانده ذهنی، تمامی مسئولان اعم از والدین، دوستان، معلمان، روان‌شناسان، پزشکان و هر فرد دیگری که به نفعی با این کودکان سروکار دارد بتواند از این اثر حداکثر استفاده را برده باشد.

فرشته نذری ترازک - تابستان ۱۳۹۶